

HORÁK RITA – CZÉKUS GÉZA

Az élethosszig tartó tanulás jelentősége és megvalósulásának lehetőségei a gyakorló pedagógus munkájában

Napjaink rohamosan fejlődő, szüntelenül és felgyorsult ütemben változó világa, valamint a megnövekedett információáramlás nagy kihívás elé állítja a 21. század pedagógusát is. Ennek eredménye, hogy a pedagógus – amennyiben lépést akar tartani a megváltozott körülményekkel – akarva-akaratlanul a minőséges munka és a korszerű módszerek elsajátítása érdekében kénytelen szüntelenül, élethosszig tanulni, tovább képezni magát. A pedagógus feladatának megkönnyítése érdekében számos állami szinten akkreditált továbbképzésre van lehetőség Szerbiában. A munkában 8 vajdasági, magyar nyelven is működő általános iskola tanítóit kérdeztük meg arról, hogy ők hogyan élik meg az élethosszig tartó tanulást, milyen gyakran járnak továbbképzésekre, mennyire tartják ezeket hasznosnak, mit változtatnának rajtuk, és hogyan tennék hatékonyabbá őket.

Bevezető

A 21. század pedagógusa nagy kihívások előtt áll, ebben a felgyorsult, szüntelenül változó, technikai és informatikai értelemben is korszerű és állandóan megújuló világban. Kihívások előtt áll, mert kompetenciáját tökéletesíteni kell, nem támaszkodhat csak az egyetemen megszerzett tudására ahhoz, hogy a kisdiákokat felvértezze azokkal a készségekkel, tudással, szemlélettel, amely jó alapot és segítséget nyújt majd – nem csak a további tanulmányaik során, hanem – az életben is. Korom (2010) szerint a tanári kompetenciák fejlesztése a tanárképzésnél kezdődik, majd folytatódnia kell a tanítással töltött évek alatt, különböző önfejlesztések és a rendszeres továbbképzések formájában, annak érdekében, hogy a pedagógusok lépést tudjanak tartani a tudományos, technikai változásokkal, és képesek legyenek felkészíteni diákjaikat ebben a változó világban a boldogulásra. Napjaink dinamikus változó világában, a versenyképes káder kialakításában, a tanító szerepe vitathatatlan (Pešikan, 2005), ugyanakkor a tanügy reformjának és minőségfejlesztésének előfeltétele magának a tanítóknak a továbbképzése is. (Buchberger et al., 2000; Lieberman and Miller, 2000; Torres, 1996). Cseh (2009) munkájában szintén a pedagógusképzés meghatározó szerepét és a szakmai fejlődést szavatoló pedagógus-továbbképzést emeli ki, az új kihívások, feladatok és technikai feltételek világában. Kraiciné (2009) a következőképpen vélekedik: „Az élethosszig tartó tanulás követelményének nyomása alatt átrendeződni látszik a korábban nehezen mozduló oktatásügy világa, a hangsúly a tanításról áthelyeződik a tanulásra, és a tanító immár nemcsak a folytonosan változó ismeretek átadásának szakértője, hanem sokkal inkább segítő, navigátor a gyermekek, ifjak és felnőttek, továbbá a szervezetek

folyamatos önszervező tanulási folyamatában”. Coolahan (2002) munkájában az egész életen át tartó tanulás megvalósulásának egyik legfontosabb tényezőjével, a pedagógus szerepével foglalkozik. A szerző szerint (Coolahan, 2002) az élethosszig tartó tanulás folyamatát az meghatározza meg, hogy az mennyire épül be a pedagógus gondolkodásába, és hogy mennyire készül fel arra, hogy diákjaikban elmélyítse a folytonos tanulás szükségességének gondolatát. A tanítók tudásuk és kompetenciáik fejlesztése érdekében különböző témájú akkreditált továbbképzéseken vehetnek részt.

A kompetenciák állandó fejlesztése (melyre kitűnő alkalmat nyújtanak a szemináriumok) az élethosszig tartó tanulás szerves részét képezi. Az élethosszig tartó tanulást LLL-el jelöljük, ami az angol lifelong learning rövidítéséből származik. Az OECD (1996) megfogalmazása szerint: „az egész életen át tartó tanulás az egyéni és társadalmi fejlődés valamennyi formáját átöleli függetlenül attól, hogy az milyen környezetben – formális módon iskolákban vagy szakképzési, felsőoktatási és felnőttoktatási intézményekben, vagy nem formális módon a családi otthonban, a munkában vagy más közösségekben folyik”.

Az élethosszig tartó tanulás Európai Bizottsága (*European Report*, 2002) által kidolgozott követelmények a következők lennének:

- Fejlesztzeni a készségeket, képességeket, kompetenciákat;
- Bővíteni az oktatási ráfordításokat;
- Megteremteni a társadalmi befogadás és felzárkózás feltételeit;
- Kidolgozni az élethosszig tartó tanulás stratégiáit, a tanulásirányítást és az akkreditáció feltételeit;
- Megteremteni az adatszolgáltatást és az összehasonlíthatóságot.

Lakatosné (2010) úgy véli, a munkaerőpiac követeli meg az egész életen át tartó tanulás képességének kialakítását. Kraiciné (2000) szerint az oktatás több évtizeddel le van maradva a globalizáció és az infokommunikáció mögött, ami nagymértékben hozzájárul a fejlődés hátráltatásához.

A tanárnak, nevelőnek vagy szakmunkatárnsnak kötelessége szakmailag a már meglévő kompetenciáit tökéletesíteni, vagy újakra szert tenni a sikeres oktató-nevelői munka érdekében (Sl. glasnik RS, br.72/2012). Szerbiában a tanítónak 5 év alatt minimum 120 pontot kell a továbbképzéseken összegyűjtenie – áll a pedagógusokra vonatkozó szabályzatban (Pravilnik o stalnom stručnom usavršavanju sticanju znanja nastavnika, vaspitača i stručnih saradnika). A munkában azt kutattuk, hogy a pedagógusok mennyire tartják hasznosnak ezeket a továbbképzéseket, milyen sűrűn vesznek részt rajtuk, mit

változtatnának ezeken, és mennyiben segíti a részvétel a munkájukat. Szerbiában a 2011/2012-es évben az összesen 921 akkreditált képzés közül 23 volt a kisebbség nyelvén, ezek közül 13 magyar nyelvű (ZOUV, 2011–2012).

Cél

Megtudni, hogyan vélekednek a tanítók az akkreditált továbbképzésekről, milyen sűrűn látogatják ezeket, milyen témákat tartanának fontosnak, miben látják a hiányosságait és milyen mértékben segíti ez a munkájukat.

Hipotézis

- A tanítók átlagosan az elmúlt 4 évben 10–15 továbbképzésen voltak;
- A tanítók hasznosnak tartják a továbbképzéseket, mert új információkhoz jutnak;
- Szakmai újításokat, alkalmazható, gyakorlatias ötleteket adó továbbképzéseket tartanának fontosnak.

Módszerek

Az adatgyűjtést kérdőívek segítségével végeztük. A kérdőíveket a vajdasági általános iskolák tanítóinak osztottuk ki. A kutatásban 8 általános iskola 50 tanítója vett részt. A kérdőív a következő kérdéseket tartalmazta:

- Hány éve tanít?
- Az elmúlt 4 évben hány továbbképzésen vett részt?
- Hasznosnak tartja-e a továbbképzéseket?
- Miért (nem) tartja hasznosnak a képzéseket?
- Milyen témájú képzéseket tartana hasznosnak?
- Hogyan tenné hatékonyabbá a továbbképzéseket?
- Az Ön munkáját milyen mértékben segítik a továbbképzések?

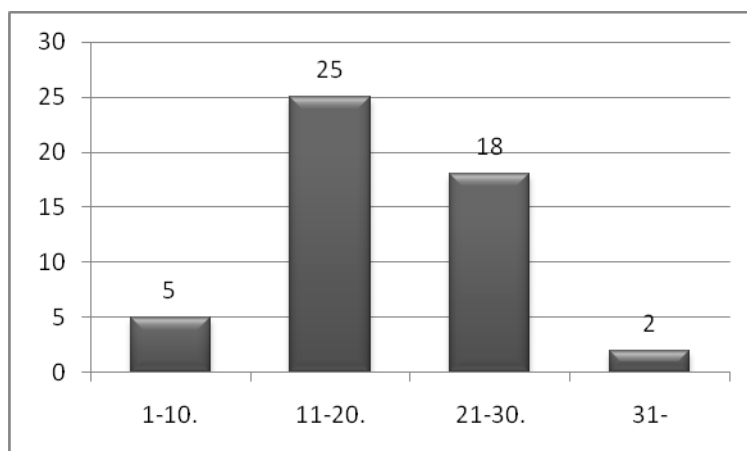
A 3.,4.,5.,6. kérdések nyitott válaszadási lehetőséget nyújtottak. A 7. kérdésnél egy 1-től 5-ig terjedő skálán lehetett választani (az ötös volt a legnagyobb mértékben, legjobban).

Eredmények

Az első kérdésre adott válaszok alapján kiderült, hogy a megkérdezettek 50%-a 11–20 éve dolgozik a tanügyben, 40%-a kérdőívet kitöltötteknek több mint 21 éve dolgozik az

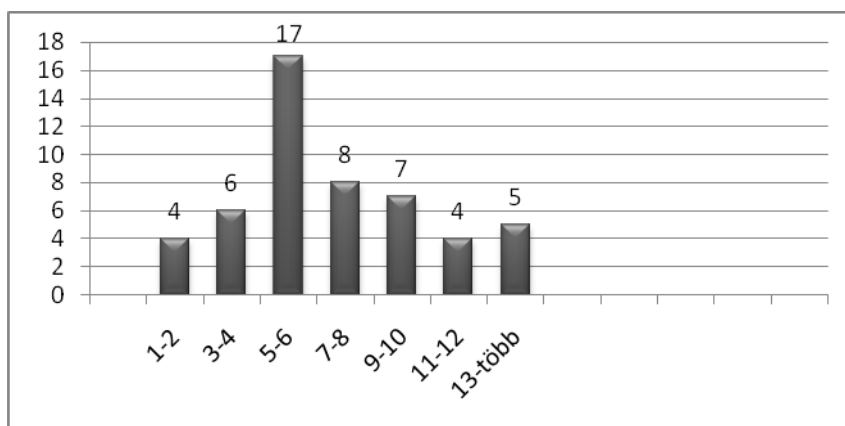
oktatásban (1. ábra). Ezek alapján elmondhatjuk, hogy a kutatásban részt vevő pedagógusok legnagyobb része jelentős tapasztalattal rendelkezik.

1. ábra: Hány éve dolgozik a tanügyben?

A megkérdezett tanítók 33%-a az utóbbi négy évben 5–6 továbbképzésen vett részt. Ez évi lebontásban 1–2-öt jelentene. Összesen 18% vett részt több mint 10 képzésen (2. ábra). Vagyis a tanítók látogatják ugyan a képzéseket, de évi 3–4 képzésnél többre nem nagyon jutnak el. Hasonló eredmények születtek a vajdasági általános iskolák tanárai megkérdezése kapcsán is, ahol a megkérdezettek 33%-a volt csak 10-től több képzésen (Góbor, Horák 2012).

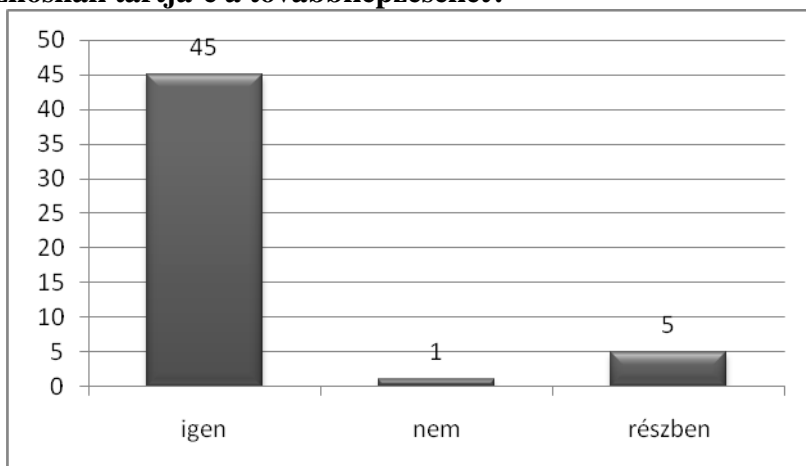
2. ábra: Az elmúlt 4 évben hány továbbképzésen vett részt?

A 3. ábrán szemléltetjük, hogy a pedagógusok mekkora százalékban tartják fontosnak a továbbképzéseket. A kapott eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy a legtöbben (88%) hasznosnak tartja őket, mindössze 2%-ban tartják feleslegesnek, 10%-uk pedig témától tette függővé hasznosságukat. Hasonló eredményeket kapott Góbor és Horák (2012) a vajdasági tanárokkal végzett kutatásában, ahol a megkérdezettek 95%-a hasznosnak tartotta a képzéseket. Érdekes összevetni a kapott adatok az 1. ábrán láthatóakkal. Ha a tanárok a

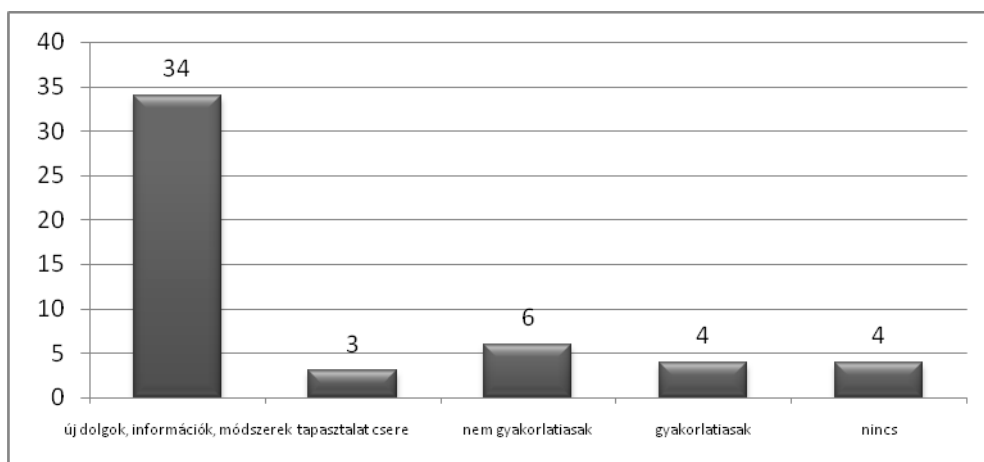
képzéseket majdnem 90%-ban hasznosnak tartják, miért nem látogatják őket rendszeresen? A szerzők úgy vélik, ennek anyagi vonatkozásai lehetnek, illetve tudni kell, hogy a felmérésben részt vevő tanítók legtöbbször falusi környezetben tevékenykednek (ahol magyarul folyik az oktatás), tehát hozzájárulnak még a képzésekre való eljutáshoz kapcsolódó nehézségek.

3. ábra: Hasznosnak tartja-e a továbbképzéseket?

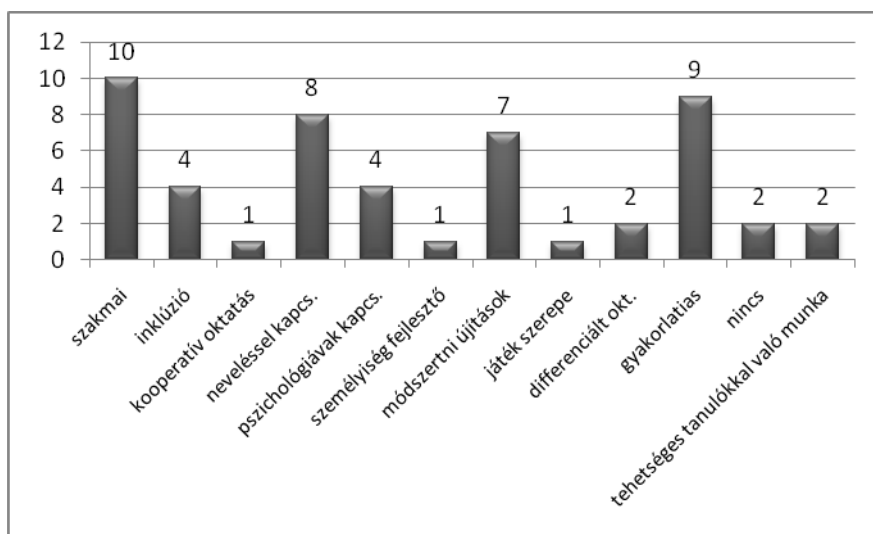
A 4. ábrán bemutatott diagram nyitott válaszadást tett lehetővé. Arra a kérdésre kellett felelni, hogy a tanító miért tartja, illetve nem tartja hasznosnak a továbbképzéseket. A sokszínű válaszok közül kiemelkedik a 66%-ban megjelenő „új dolgok, információk és módszerek elsajátítása”. Pozitív hozzászólásként megjelenik még a gyakorlatias témák feldolgozása és a tapasztalatcsere is. Ebből arra következtetünk, hogy a tartalmak döntő többsége megfelel az alsó osztályokban dolgozó tanítóknak. 12% viszont éppen a gyakorlatiasság és felhasználhatóság hiányát emeli ki, ami arra enged következtetni, hogy egyes tartalmak a gyakorló pedagógus számára nem megfelelőek, nem alkalmazhatóak.

4. ábra: Miért (nem) tartja hasznosnak a képzéseket?

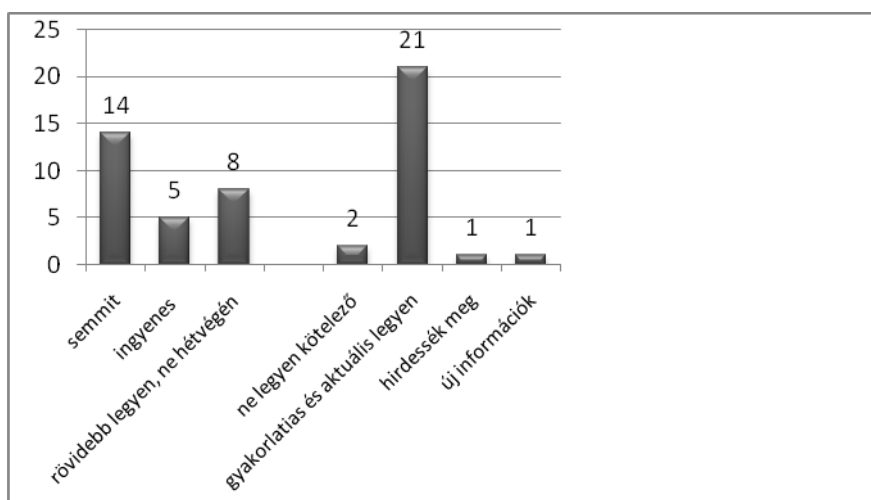
A tanítók a képzések témájaként a következő tartalmakat jelölték meg: legyenek szakmaiak, inklúzióval, a kooperatív oktatással, neveléssel, pszichológiával, személyiségfejlesztéssel kapcsolatosak, módszertani újításokat mutassanak be, többet foglalkozzanak a játék szerepével, a differenciált oktatással, legyenek gyakorlatiasabbak, és térjenek ki a tehetséges tanulókkal való munkára. Ezek közül legnagyobb százalékban a szakmaisággal (19%) és a neveléssel kapcsolatos témákat (16%), valamint a gyakorlatiasságot (17%) emelték ki (5. ábra).

5. ábra: Milyen témájú képzéseket tartana hasznosnak?

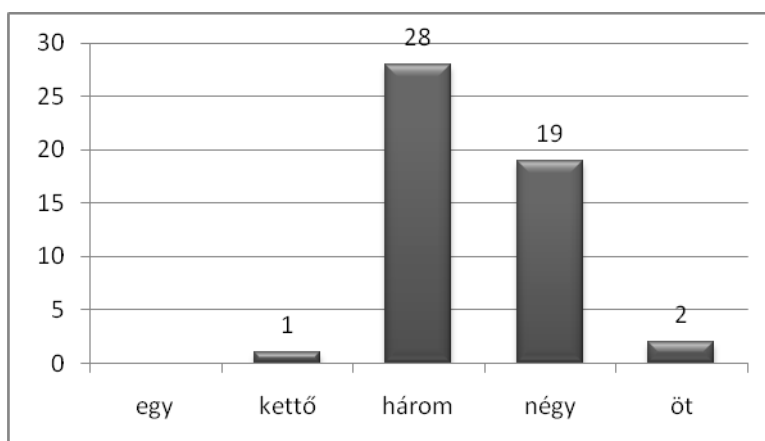
A pedagógusok a képzések hatékonyságának javítása érdekében több gyakorlatias és aktuális témát jelölnének meg azok tartalma, illetve témájaként (40%). Nem egészen 30% a kötelező részvétel beszüntetését tartaná fontosnak, még 15% az időpont körüli változtatásokat hangsúlyozta, hogy ne legyenek ilyen hosszúak, és hogy ne hétfőn tartásuk. Kisebb százalékokban érkeztek javaslatok a továbbképzések díjmentességének ajánlására, hogy jobban hirdessék meg őket, valamint hogy több új információt adjanak át (6. ábra). [1]

6. ábra: Hogyan tenné hatékonyabbá a képzéseket?

A 7. ábrán mutatjuk be, hogy a tanítók saját bevallásuk szerint mennyire tudják munkájuk során felhasználni a továbbképzésen hallottakat. A véleményüket egy 1-től 5-ig terjedő skálán jelölhették be, ahol az 1-es volt a legkevésbé, az 5-ös a legnagyobb mértékben. 56% a hármast jelölte meg, azaz a közepesen felhasználható szintet, míg 38%-ban a négyest karikázták be, vagyis jól felhasználhatónak tartják a képzésen tanultakat. Ezek arra engednek következtetni, hogy még van mit fejleszteni, alakítani a továbbképzéseinken, hogy azok funkcionálisabbak, hasznosabbak legyenek.

7. ábra: Az Ön munkáját milyen mértékben segítik a továbbképzések?

Hipotéziseink közül az első – a tanítók átlagosan az elmúlt 4 évben 10–15 továbbképzésen voltak – megbukott, mert átlagosan a tanítók 38%-a (legnagyobb része) csak 5–6 képzésen vett részt. 10-nél többen mindössze 18%-uk volt.

Második hipotézisünk – a tanítók hasznosnak tartják a továbbképzéseket, mert új információkhoz jutnak – beigazolódott, hiszen a pedagógusok 88%-a hasznosnak tartja ezeket a képzéseket.

Harmadik hipotézisünk – szakmai újításokat, alkalmazható, gyakorlatias ötleteket adó továbbképzéseket tartanának fontosnak – szintén beigazolódott, mert legnagyobb százalékban ezeket a válaszokat kaptuk.

Összegzés

A munka az élethosszig tartó tanulást képviselő továbbképzések hasznosságával, hasznosíthatóságával kapcsolatos, a vajdasági tanítók véleményén alapuló kutatást ölelte fel. Foglalkozott továbbá azzal, hogy a gyakorló pedagógus hogyan tenné hatékonyabbá ezeket a képzéseket, és milyen témákat ajánlana feldolgozásra. Az kielemezett kérdőívek alapján megállapíthatjuk, hogy a tanárok évente csak 1–2 képzésre jutnak el, s így legtöbbször nem teljesítik a minisztérium által előírt 120 pontos minimumot. Megtudhatjuk továbbá, hogy a tanítók hasznosnak tartják a képzéseket, azonban azokra nem tudnak eljutni, annak anyagi vagy időpontbeli vonatkozásaiból kifolyólag, problémáik vannak ezek meghirdetésének módjával, a megrendezés helyszínével. Több helyen megjegyezték a tanítók, hogy szeretnének több képzést, ami saját anyanyelvükön folyik. A szerbiai akkreditált képzések csak kis százaléka, szám szerint 13 lett magyar nyelven meghirdetve a 2011/2012-es tanévben. Fontos lenne továbbá minél több olyan témát feldolgozni, amelyek szorosan kapcsolódnak a napjainkban aktuális problémákhoz, trendekhez. A tanítók saját felkészültségüket tartják például hézagosnak az inklúzió, a differenciált oktatás kapcsán. A gyerekek, akik egész napokat a számítógép előtt töltenek nehezen motiválhatók, nem tudnak játszani, beszélgetni, és sajnos a nevelésük-fegyelmezésük körül is nehézségekbe ütköznek a tanítók. Ilyen témájú, ezek megoldását szavatoló képzések megrendezését sürgetik a megkérdezett pedagógusok.

A kapott eredmények hozzájárulhatnak a képzések hatásfokának javításához, ugyanakkor további kutatásokra ösztönöznek, hiszen a pedagógusnak tartania kell a lépést a fejlődéssel, s erre kitűnő lehetőséget kínálnak ezek a szakmai továbbképzések. A kutatás eredményei mindenképpen alapul szolgálhatnak az elkövetkezendő években induló képzések látogatottságának növeléséhez, minőségének javításához, amennyiben figyelembe veszik a célcsoport erre vonatkozó hozzászólásait, javaslatait.

JEGYZETEK

[1] A szerző megjegyzi, hogy a tanítók a Szerbiában aktuális továbbképzésekről többek között a következő honlapokon kaphatnak információkat: <http://www.detepus.rs/aktuelno/371-akreditovani-seminari-za-uitelje-strune-saradnike-i-nastavnike-u-osnovnoj-i-srednjoj-koli-u-20122013.html>, valamint a ZUOV honlapján (<http://www.zuov.gov.rs/novisajt2012/index.html>) is.

IRODALOM

Buchberger, Friedrich, Bartolo Paiva Campos, Daniel Kallos, Joan Stephenson (Eds)(2000): *Green Paper on Teacher Education in Europe – High Quality Teacher Education for High Quality Education and Training*. Thematic Network on Teacher Education in Europe, Umea, Sweden

CSEH, Györgyi (2009): *A tanítóknak szóló pedagógus-továbbképzések szerepe a személyre szóló nevelés megvalósításában*. In.: Szabó Mária (szerk.) *Tanulás-tanítási módszerek fejlesztése. A jövő előszobája – Tanulmányok a közoktatás kezdőszakaszáról*. Budapest: OKI, 1-2. <http://www.ofi.hu/tudastar/jovo>

[elozsobaja/tanitoknak-szolo](http://www.ofi.hu/tudastar/jovo) Letöltve: 2012. 11.13

European Report on Quality Indicators of Lifelong Learning (2012): European Commission, Brussel.

Góbor Zoltán, Horák Rita (2012): *A továbbképzések és az élethosszig tartó tanulás jelenléte és gyakorlati hasznosítása a vajdasági tanárok körében*. Tudás és tanulás neveléstudományi konferencia. Kolozsvár. 35. Absztrakt.

John Coolahan: *Teacher Education and the Teaching Career in an Era of Lifelong Learning 2002 OECD*. Ford. Békési Kálmán. <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00113/2007-05-ot>
Coolahan-Tanarkepzes.html Letöltve: 2012.11.09

Katalog stalnog stručnog usavršavanja nastavnika, vaspitača, stručnih saradnika i direktora za školsku 2011/2012. godinu.

Korom Erzsébet (2010): A tanárok szakmai fejlődése – továbbképzések a kutatásalapú tanulás területén. *Iskolakultúra* Online 1. 78-91 <http://www.iskolakultura.hu/iol/korom.pdf>
Letöltve: 2012. 11. 8.

Kraiciné Szokoly Mária (2000): Az egész életen át tartó tanulás, felnőttoktatás, felsőoktatás kihívások az ezredfordulón. *Zempléni Szemle*, Sárospatak.

Kraiciné Szokoly Mária (2009): Az élethosszig tartó tanulás kihívásai: középpontban a tanuló szervezet. *Iskolakultúra*. 12. 131.

<http://epa.oszk.hu/00000/00011/00143/pdf/2009-12.pdf#page=131> Letöltve 2012. november 9.

Lakatosné Török Erika (2010): *Informatikai kompetencia, oktatási stratégiák és módszerek a*

pedagógiai innováció szolgálatában – vizsgálatok nemzetközi fejlesztő programban részt vevő pedagógusok körében. PhD értekezés, Szeged.

Lieberman, Ann, Miller, Lynne (2000): Teaching and Teacher Development: A New Synthesis for a New Century. In Brandt, R.S. (Ed) *Education in a New Era*. Alexandria. 47-65.

OECD (1996a): Lifelong learning for all. Paris.

Pravilnik o stalnom stručnom usavršavanju sticanju znanja nastavnika, vaspitača i stručnih saradnika ("Sl. glasnik RS", br. 13/2012)

http://inkluzivnoobrazovanje.rs/files/Pravilnik_strucno_obrazovanje.pdf Letöltve 2012. 11. 9.

Pešikan, Ana (2005): Profilisanje budućih diplomiranih stručnjaka, *Psihologija*, Vol. 38, 239-253.

Torres, Rosa Maria (1996): *Without reform of teacher education there will be no reform of education*, Prospects, vol. XXVI, No. 3, 447-467.

ZOUV- Zavod za unapredjivanje obrazovanja i vaspitanja.

<http://www.zuov.gov.rs/novisajt2012/arhiva.html> Letöltve: 2012.11.07